

Konu: Faili Meçhul Cinayetler ve Zorla Kaybetmelerde Zamanaşımının Uygulanmaması, Etkin Soruşturma Yükümlülüğü ve Cezasızlıkla Mücadeleye İlişkin Talep

AÇIKLAMALAR :

1990'lı yıllarda Türkiye'de özellikle Kürtlerin yaşadığı illerde yoğun biçimde yaşanan faili meçhul cinayetler, zorla kaybetmeler, gözaltında kayıplar ve diğer ağır yaşam hakkı ihlalleri; Türkiye'nin yakın tarihindeki en ağır insan hakları ihlalleri arasında yer almaktadır. Gazeteciler, siyasetçiler, insan hakları savunucuları, avukatlar, aydınlar, köylüler ve siviller hedef alınmış; çok sayıda kişi gözaltında kaybedilmiş, işkenceye maruz bırakılmış veya faili meçhul saldırılar sonucu yaşamını yitirmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi bünyesinde hazırlanan 1995 tarihli Faili Meçhul Siyasi Cinayetleri Araştırma Komisyonu Raporu'na göre faili meçhul siyasi cinayet sayısı 1797 olarak kayıtlara geçmiştir. Türkiye İnsan Hakları Vakfı verilerine göre ise 1990-2011 yılları arasında en az 1901 faili meçhul cinayet işlenmiştir. İnsan Hakları Derneği Diyarbakır Şubesi'nin verilerine göre ise yalnızca 1990'lı yıllara ilişkin olarak devlet görevlilerince gerçekleştirildiğinden şüphe edilen yaklaşık 3.500 faili meçhul cinayet ve yüzlerce zorla kaybetme vakası bulunmaktadır.

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün (Human Rights Watch) 2012 tarihli "Adalet Vakti: Türkiye'de Doksanlarda Gerçekleşen Faili Meçhul Cinayetler ve Kayıplar İçin Cezasızlığın Sona Erdirilmesi" başlıklı raporunda; 1990'lı yıllarda güvenlik güçleri ve devlet görevlilerinin karıştığı ağır insan hakları ihlallerinin sistematik biçimde cezasız bırakıldığı açık biçimde ortaya konulmuştur. Raporda, devletin uzun yıllar boyunca güvenlik güçleri mensupları ve diğer kamu görevlileri tarafından işlendiği iddia edilen ağır ihlallerin hesabını sormakta başarısız olduğu, etkin soruşturma yürütülmediği ve cezasızlık pratiğinin kurumsallaştığı vurgulanmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye hakkında verdiği çok sayıdaki ihlal kararında; yaşam hakkı ihlalleri, zorla kaybetmeler, işkence ve gözaltında kayıplara ilişkin etkili soruşturma yürütülmediği, kamu görevlilerinin korunarak cezasızlığın sürdürüldüğü tespit edilmiştir. AİHM kararlarında devletin yalnızca öldürmeme yükümlülüğü değil; yaşam hakkını koruma, etkin soruşturma yürütme, sorumluları ortaya çıkarma ve mağdurların adalete erişimini sağlama yönünde pozitif yükümlülüğü bulunduğu açık biçimde vurgulanmaktadır.

Bununla birlikte, Türkiye'de geçmişte işlenen ağır insan hakları ihlallerinin soruşturulmasının önündeki en büyük yapısal engellerden biri zamanaşımı uygulamaları olmuştur. Özellikle 1992-1995 yılları arasında yoğunlaşan faili meçhul cinayetler bakımından savcılık makamlarının etkin soruşturma yürütmemesi nedeniyle zamanaşımı hükümleri fiilen cezasızlık aracına dönüşmüştür. Oysa uluslararası insan hakları hukuku ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları uyarınca; yaşam hakkı ihlalleri, işkence, zorla kaybetmeler ve devlet görevlilerinin karıştığı ağır insan hakları ihlallerinde zamanaşımı uygulanamaz. Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ve işkence yasağına ilişkin uluslararası normlar gereği devletin etkili soruşturma yükümlülüğü zamanaşımı hükümleriyle ortadan kaldırılamaz. Türkiye'nin uluslararası hukuk bakımından ağır insan hakları ihlallerinin faillerini soruşturmak ve yargılamakla yükümlü olduğu; bu yükümlülüğün iç hukukta yer alan zamanaşımı hükümleriyle bertaraf edilemeyeceği açıktır.

Türkiye'nin Kürtlerin yoğun yaşadığı illerinde işlenen faili meçhul cinayetler, zorla kaybetmeler ve diğer ağır ihlallerin kapsamı, yaygınlığı ve sistematik niteliği nedeniyle insanlığa karşı suç kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. İnsanlığa karşı suçlarda zamanaşımı uygulanamayacağı ise uluslararası hukukun temel ilkelerindedir.

Türkiye'nin önünde geçmişiyle yüzleşmek ve 1980'li ile 1990'lı yıllarda devlet şiddetine maruz kalan mağdurların yakınlarına adalet sağlamak bakımından tarihsel bir sorumluluk bulunmaktadır. Ancak bunun gerçekleşebilmesi için zamanaşımı hükümlerinin ağır insan hakları ihlallerinin soruşturulması ve yargılanmasının önünde engel olarak kullanılmaması gerekmektedir.

Bu kapsamda;

1. Faili meçhul cinayetler, zorla kaybetmeler, işkence ve diğer ağır yaşam hakkı ihlallerinde zamanaşımının uygulanmamasına yönelik gerekli anayasal ve yasal düzenlemelerin yapılmasını,
  2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları doğrultusunda yaşam hakkı ihlallerinde etkili soruşturma yükümlülüğünün eksiksiz biçimde yerine getirilmesini,
  3. 1990'lı yıllarda işlenen faili meçhul cinayetlerin; yaygın ve sistematik niteliği dikkate alınarak insanlığa karşı suç kapsamında değerlendirilmesine ilişkin gerekli hukuki ve kurumsal çalışmaların başlatılmasını,
  4. Zamanaşımı gerekçesiyle kapatılmış veya düşürülmüş faili meçhul cinayet ve zorla kaybetme dosyalarının yeniden incelenmesine yönelik özel yasal mekanizmaların oluşturulmasını,
  5. Başta savcılıklar olmak üzere ilgili tüm yargı makamlarının, geçmişte devlet görevlilerinin karıştığı ağır insan hakları ihlallerine ilişkin soruşturmaları özel olarak görevlendirilmiş savcılar aracılığıyla yürütmesini,
  6. Türkiye Büyük Millet Meclisi bünyesinde faili meçhul cinayetler, zorla kaybetmeler ve diğer ağır insan hakları ihlallerini araştırarak bağımsız ve tam yetkili bir hakikat ve araştırma komisyonu kurulmasını,
  7. Birleşmiş Milletler Zorla Kaybetmelere Karşı Herkesin Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmesi'nin hiçbir çekince konulmaksızın kabul edilmesini ve sözleşme kapsamındaki komitenin yetkilerinin tanınmasını,
  8. Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü'ne taraf olunmasını ve mahkemenin yargı yetkisinin tanınmasını,
  9. Toplu mezarların açılması süreçlerinde Minnesota Otopsi Protokolü'nün uygulanmasını ve tüm süreçlerin kayıp yakınları ile insan hakları örgütlerinin denetimine açık biçimde yürütülmesini,
  10. Başta Adalet Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı olmak üzere ilgili tüm kurumların faili meçhul cinayetler ve kayıplara ilişkin arşivlerini kamuoyuna açmasını ve sağlıklı veri paylaşımında bulunmasını,
  11. Zamanaşımı tehdidi altındaki dosyalarda etkin soruşturma yürütülerek sorumluların tespiti için gerekli tüm işlemlerin gecikmeksizin yerine getirilmesini, talep ederiz.
- 15.05.2026

DİYARBAKIR BAROSU BAŞKANLIĞI